

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної і слов'янської філології

Курсова робота
з польської філології
на тему:

ФУНКЦІЇ АНТОНІМІВ У ТВОРЧОСТІ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

Студентки групи Пол17-22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми: Польська мова і література,
друга іноземна мова, переклад
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.033
Слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша – польська
Дімітрієвої Софії Євгеніївни

Науковий керівник: к. філол. н., доц.
Сидяченко Наталія Георгіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінки ЄКТС _____

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СТИЛІСТИЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ АНТОНІМІЇ У ПОВЕЗІЇ	5
1.1. Поняття антонімії та види антонімів	2
1.2. Синтаксичні функції антонімів в реченні	5
1.3. Текстова, або ж індивідуально-авторська антонімія	6
Висновки до розділу 1	8
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ АНТОНІМІВ У ТВОРЧОСТІ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ	10
2.1. Антоніми як засіб вираження авторських ідей у поезії Віслави Шимборської	10
2.2. Види антонімів у поезії Віслави Шимборської	11
2.3. Функції антонімів у творчості поетеси	13
Висновки до розділу 2	16
ВИСНОВКИ	18
АНОТАЦІЯ	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	21

ВСТУП

Людська мова, будучи відображенням складної сутності світу, не може оминати протиставлення, контрасти та суперечливість, що пронизують реальність. Антонімічні відношення між словами стають не просто мовним інструментом, а й відображенням нашого сприйняття світу, його складності та багатогранності.

Тему антонімів, їхнє поняття та класифікацію досліджували ще з часів давньої Греції. Філософи та лінгвісти, такі як Аристотель, Платон та Сократ, замислювалися над природою протилежних слів, їх зв'язком з логікою та мовою. Сьогодні антоніми також привертають до себе увагу багатьох дослідників з різних країн, адже поняття антонімії є універсальною частиною для усіх мов світу.

Українські мовознавці також активно вивчають цю тему з різних ракурсів, поєднуючи теоретичні знання з аналізом лексики та стилістики. Л. А. Лисиченко, Л. С. Паламарчук, В. М. Русанівський та інші дослідники зосереджують свою увагу на лексичних аспектах антонімії. Вони вивчають структуру антонімічних рядів, класифікують антоніми за різними критеріями, досліджують їх функціонування в мові. А. П. Коваль, О. Д. Пономарів, Л. І. Мацько та інші мовознавці досліджують стилістичні аспекти антонімії. Вони вивчають, як антоніми використовуються в різних жанрах мови, як вони впливають на емоційну сферу читача, як допомагають авторам текстів створити певні образи та ефекти. Незважаючи на те, що протилежні за значенням слова досліджувалися у великій кількості праць, ця тема все ще викликає суперечки та дискусії у світі науки.

Актуальність теми. Мова постійно розвивається, збагачується новими словами та виразами, змінюються значення вже існуючих слів. Це робить дослідження лексичних засобів, зокрема антонімії, яка є однією з основних категорій лексико-семантичної системи, актуальним завданням. Наше дослідження дозволяє глибше зрозуміти її структуру та функціонування в мові та літературі.

Важливість дослідження антонімів у творчості Віслави Шимборської обумовлена видатним місцем цієї поетеси в польській та світовій літературі. Її твори відрізняються глибиною думки, філософським осмисленням світу, майстерним володінням слова.

Метою курсової роботи є поглиблення загальних знань про антонімію як розділу мовознавства та здійснення аналізу семантики й функцій протилежних за значенням слів у творчості Віслави Шимборської.

Завдання курсової роботи полягають у тому, щоб:

1. Опрацювати теоретичну літературу про антонімічне відношення у лексичному складі польської мови та класифікацію антонімів.
2. Провести теоретичний аналіз поняття антонімії та її видів.
3. Зібрати на матеріалі творів Шимборської антоніми (у вужчому і ширшому контекстах).
4. Визначити види антонімів, які використовуються у віршах поетеси.
5. Проаналізувати стилістичні функції антонімічних пар у віршованих текстах Шимборської.
6. Зробити висновки про значення антонімів у творчості Шимборської.

Об'єктом дослідження є відношення антонімії польської лексичної системи, **предметом дослідження** – антоніми в поетичних творах Віслави Шимборської, їхні типи, функції та роль у створенні образів і розкритті філософських концепцій..

Матеріали дослідження. Матеріалами дослідження слугували поетичні твори Віслави Шимборської, а також різноманітні літературознавчі праці, та мовознавчі праці і книги, присвячені антонімії.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань дослідження використовувався комплексний підхід. За основу взятий описовий метод, що полягав у зборі, систематизації та аналізі інформації про поняття та види антонімів. У роботі також застосовувався структурно-семантичний метод для аналізу структури та їх семантичних особливостей. Контекстуальний метод допоміг проаналізувати антоніми у контексті поезії Шимборської.

Наукова новизна. Завдяки даній роботі дістало подальший розвиток вивчення антонімії у мові, літературі, та конкретно у творчості Віслави Шимборської. Проведене дослідження акцентує увагу на філософському застосуванні антонімів, що дає змогу краще зрозуміти світогляд Шимборської. Незважаючи на вже проведені дослідження творчості поетеси, наша робота сфокусована саме на функціях

антонімів, які вона використовує. Таким чином, дане дослідження не тільки поглибить розуміння антонімії, а й запропонує свіжий погляд на роль антонімів у поезії Віслави Шимборської.

Теоретичне й практичне значення курсової роботи. Робота поглиблює теоретичні знання про особливості використання антонімії в художній мові і має практичне значення. матеріали роботи можуть бути використані у курсах лексикології польської мови та практичного курсу польської мови.

Структура курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотації та списку використаних джерел та літератури (загальна кількість позицій – 15). Обсяг роботи становить 26 сторінок.

РОЗДІЛ 1

СТИЛІСТИЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ АНТОНІМІЇ У ПОЕЗІЇ

1.1. Поняття антонімії та види антонімів

Використання протилежних слів в мовленні має значення для точності та виразності комунікації. Протилежності створюють контрастність, що допомагає у підсиленні семантичного відтінку передаваної інформації. Вони можуть бути використані для визначення різних характеристик або якостей об'єктів у мовленні та допомагати в окресленні протилежних контекстів або ситуацій.

Перш за все, важливо окреслити, що таке антоніми. Антоніми – це слова, які мають протилежні значення, але поєднані певним загальним поняттям. Антоніми використовують для вираження протиставлення між предметами, концепціями або явищами. Наприклад: *młody* (молодий) та *stary* (старий), *ostrzy* (гострий) і *tępy* (тупий), *głęboki* (глибокий) та *powierzchniowy* (поверхневий) – це приклади антонімів, що демонструють протилежність у значеннях.

У своїй статті про антоніми О. О. Тараненко у семантичному відношенні визначав градуальні, комплементарні, векторні, координатні антоніми. Але ми поділятимемо антоніми на три загальні категорії за семантичною ознакою: власне антоніми і слова з конверсійними або комплементарними значеннями, де поняття конверсійності та комплементарності можуть розглядатися як в межах антонімії, так і окремо від неї.

Власне антоніми – це пари слів, що прямо протиставляють значення одне одного. Це тип антонімів, який утворює пряму, найбільш очевидну протилежність в аспектах, таких як розмір, колір, стан і т.д. Вони використовуються для створення контрасту і виразності в мовленні. Наприклад, *jasny* (світлий) – *ciemny* (темний), *piękny* (гарний) – *brzydki* (бридкий), *miłość* (любов) – *nienawiść* (ненависть). Ці антоніми грають важливу роль у мовленні, допомагаючи уточнювати ідеї та поняття.

Конверсійні антоніми – антоніми, що позначають ту саму ситуацію, але розглянуту з погляду різних її учасників: пол. *wygrać* – *przegrać*, укр. *виграти* – *програти* (пол.: «dziewczyna wygrała zakład od chłopca; chłopak przegrał zakład z

dziewczyna»); укр.: «дівчина виграла парі у хлопця; хлопець програв парі дівчині»), пол. *nad – pod*, укр. *над – під* (пол.: «*Nad stołem wisiała półka; pod półką stał stół*»; укр.: «над столом висіла полиця; під полицею стояв стіл»), пол. *młodszy – starszy*, укр. *молодший – старший* (Він був на 5 років молодшим за неї, а вона на 5 років старшою за нього) тощо.

Комплементарні антоніми – це слова, що представляють бінарну опозицію, де немає середини; слова, які є або одним, або іншим. Наприклад: *żywy i martwy* (укр. *живий і мертвий*), *włączony i wyłączony* (укр. *увімкнено та вимкнено*), *prawdziwy i fałszywy* (укр. *правдивий – хибний*), а також *wewnątrz i na zewnątrz* (укр. *всередині і зовні*).

До класифікації антонімів за семантичною ознакою можна додати градаційні антоніми, які належать до найпоширеніших типів. Градаційні антоніми виражають відносний ступінь якості або властивості. Оскільки антоніми знаходяться на протилежних кінцях семантичного спектру, між ними можуть бути слова, які описують ті ж ознаки, але з різним ступенем інтенсивності. Наприклад: *szkodliwy – niebezpieczny – bezpieczny* (укр. *шкідливий – небезпечний – безпечний*). Вони не обов'язково є взаємовиключними і на осі між ними можуть бути назви різного ступеня інтенсивності. Така градація характерна лише для тих антонімів, чиє значення передбачає ступінь якості. Інші пари антонімів неможливо градувати, нп: *plastik – metal, nauczyciel – uczeń, brat – siostra* (укр. *пластик – метал, вчитель – учень, брат – сестра*).

Згідно підручника Сучасна українська літературна мова [2010р.], за структурою антоніми поділяються на різнокореневі (лексичні антоніми) *dół – tył* (укр. *верх – низ*) і однокореневі (лексико-граматичні) *dezinformacja – informacja* (укр. *дезінформація – інформація*).

Кожна мова містить деякі слова, які не мають антонімів. Серед таких слів можна відзначити власні назви, такі як імена та географічні назви, всі числівники і певні займенники. Також до цієї категорії відносяться багато прикметників і дієслів, конкретні іменники, такі як *chmura, klawiatura, biurko* (укр. *хмара, клавіатура, стіл*), а також терміни вузького напрямлення – *dyskryminacja, algorytm, domena* (укр.

дискримінант, алгоритм, домен). Подібні слова активно використовуються письменниками, що створює антитези або контекстуальні антоніми.

Загальноприйняте визначення «антоніми – це слова, протилежні за значенням» може нашттовхнути на думку, що антоніми пов'язані із запереченням, і в деяких випадках це справді так. Але не варто забувати, що антоніми не є поняттям тотожним до “заперечення”. В своїй праці «*Z zagadnień semantyki współczesnej*» (1968 р.) Анджей Марковські писав «вирази, які б відрізнялися в багатьох аспектах значень, навіть протилежним чином, не були б антонімами». Тобто *jabłko – nie jabłko* (укр. *яблуко – не яблуко*), *zwierze – nie zwierze* (укр. *тварина – не тварина*) є протиставленнями, запереченнями, але не антонімами. Антонімами, утвореними за допомогою префіксів не- або без-, вважаються не лише ті слова, які мають спільне загальне поняття, а не просто заперечують значення слова. Наприклад, слова *widzący* і *niewidzący* (укр. *зрячий* і *незрячий*) є антонімами, оскільки вони відображають можливість людини бачити – спільне загальне поняття ‘зір’. В той час як слова *szybko* (укр. *швидко*) та *nieszybko* (укр. *нешвидко*) не є антонімічними, бо вони не перебувають у крайніх точках протиставної семантичної осі, як *szybko* і *powoli* (укр. *швидко* та *повільно*).

Антоніми також можуть бути класифіковані за стилістичними ознаками. Деякі антоніми є загальноживаними і повсякденними, тоді як інші можуть мати більш виразне або літературне вживання, належати до високого стилю або навпаки, до розмовного, а то й до обценічної (лайливої) лексики: *rozsądny – nierozsądny* (укр. *розумний – нерозумний*), *bezużyteczny* та *zdolny* (укр. *нездара – здібний*) тощо. У художній літературі часто зустрічаються антоніми, що підсилюють емоційність та експресивність тексту завдяки незвичному використанню автором.

Отже, антоніми – це важливий елемент мови, який використовується для вираження протиставлення, контрасту, підкреслення різниці між поняттями. Їх можна класифікувати за різними критеріями: семантичною ознакою, словотвірною структурою, стилістичною приналежністю. Важливо розуміти, що антоніми не завжди є точним запереченням один одного. Їх протилежність може бути абсолютною (комплементарні антоніми) або відносною (градаційні антоніми). Розуміння сутності

антонімів та їх різновидів робить мову багатшою, виразнішою, допомагає точніше висловлювати думки та почуття.

1.2. Синтаксичні функції антонімів в реченні

Антоніми в реченні не лише надають контрасту, але й виконують різноманітні синтаксичні ролі, що визначаються їх контекстом та функціональним призначенням. Їхнє вміле використання робить мову більш динамічною, багатогранною та виразною, підкреслюючи протилежні поняття та акцентуючи увагу на важливих аспектах висловлення.

Антоніми можуть виступати як підмети у реченні, надаючи контрастність основним діям або ідеям. Наприклад, у реченні «*Życie i śmierć idą obok siebie*» (укр. «*Життя і смерть* ходять поруч»), – слова *życie* (укр. *життя*) та *śmierć* (укр. *смерть*) підкреслюють протиставлення цих двох сил, їхню нерозривність та взаємопов'язаність. Використання антонімів як підметів робить мову більш динамічною та багатогранною, даючи можливість чітко окреслити протилежні поняття та підкреслити їх важливість.

Інша синтаксична функція антонімів полягає в їх використанні в якості присудка. Вони можуть описувати або підкреслювати протилежність між діями об'єктів. Наприклад, у реченні «*Dzisiejszy wieczór był gorący, a wczorajszy – zimny*» (укр. «Цей вечір був *спекотним*, а вчорашній – *холодним*»), слова *gorący* і *zimny* (укр. *спекотний* і *холодний*) є присудками, які вказують на протилежні характеристики вечорів.

Крім того, антоніми можуть виступати як обставини у реченні, вказуючи на контраст у часі, місці, стані тощо. Наприклад, у реченні «*Wczoraj przyszła za wcześniej, a dziś później*» (укр. «Вчора вона прийшла *раніше*, а сьогодні *пізніше*»), слова *za wcześniej* і *później* (укр. *раніше* і *пізніше*) є обставинами часу, які виражені прислівниками.

Антоніми можуть бути використані для опису протилежних характеристик або якостей об'єктів у реченні, виступаючи означенням. Наприклад, у реченні «*Dzisiejszy dzień był jasny, w przeciwieństwie do wczorajszego ponurego dnia*» (укр. «Сьогоднішній

день був *яскравим*, на відміну від вчорашнього *похмурого*»), слова *jasny* і *ponury* (укр. *ясний* і *похмурий*) акцентують увагу на протилежності характеристик дня.

Антонім можуть використовуватися в ролі додатків, розширюючи та збагачуючи речення. Їхнє використання у цій ролі дає можливість створити контраст, підкреслити певні аспекти та зробити текст більш виразним. Наприклад: «Ona rozwijała swoje *umiejętności* artystyczne, podczas gdy on skupiał się na *nauce*» (укр. «Вона розвивала свої художні навички, тоді як він зосереджувався на навчанні»). У цьому реченні антоніми *umiejętności* (укр. навички) та *nauka* (укр. навчання) використані як додатки. Функція антонімів полягає в тому, щоб підкреслити контраст між діями двох осіб – одна розвиває свої художні навички, тоді як інша зосереджується на навчанні. Це допомагає створити більший контраст у їхніх діях та підкреслити різницю у їхніх пріоритетах.

Підсумовуючи, антоніми є не лише інструментом для створення контрасту, але й виконують різноманітні синтаксичні функції в реченні. Вони можуть бути будь-яким членом речення. Загалом, синтаксичні функції антонімів демонструють їх важливість у вираженні контрастних або протилежних ідей, допомагаючи підсилити контекст інформації, що передається.

1.3. Текстова, або ж індивідуально-авторська антонімія

Текстова антонімія часто зводиться до виняткового вживання антонімів або до створення нових протиставлень, які можуть бути унікальними для даного твору або автора. Наприклад, поет може використовувати пари протилежних за значенням слів, які рідко зустрічаються в загальному мовленні, або внести свої власні тлумачення до існуючих антонімів, щоб створити особливий ефект у тексті. Наприклад, типове протиставлення *світла* і *темряви* зазвичай метафорично означає боротьбу між *добром* і *злом* або метонімічно до психічних станів людини між *надією* і *відчаєм*, а також дозволяє автору зробити свій твір більш емоційно зрозумілим. Але часом загальновідоме протиставлення автор забарвлює іншими значеннями або надає їм зовсім нової семантики, наприклад як: *рятивна темрява*, *палюче світло* тощо.

Поети використовують антонімію для передачі індивідуального стилю на противагу мовної традиції. Наприклад, в поемі «Давня казка» Лесі Українки: «У мужички руки чорні, в пані рученька тендітна...» – слова *чорна* і *тендітна* вважаємо контекстуальними антонімами, на відміну від загальнономовних *чорна* – *біла*. Це авторська знахідка.

Індивідуально-авторські антоніми можуть виражати інтимні емоції та внутрішні переживання поета. Вони створюють можливість для глибшого занурення читача в психологічний світ персонажа, ліричного героя, розкриваючи його внутрішні суперечності та пошук істини. Наприклад, У вірші Чеслава Мілоша «*Piosenka o końcu świata*» автор часто використовує антоніми для передачі суперечностей та емоцій. Антоніми *wesołe* (веселі) та *zawiedzeni* (розчаровані) відображають протилежні емоції та стани людей, які очікують кінця світу. Веселість може вказувати на надію або віру в щасливе закінчення, тоді як розчарованість вказує на реалізм і розуміння неминучості кінця.

У сучасній поезії індивідуально-авторська антонімія набуває різноманітних форм, таких як використання гри слів, іронії, оксюморонів. Це дозволяє поетам розширювати межі традиційного використання мовних засобів та створювати унікальні та вражаючі твори мистецтва. Наприклад, поети можуть використовувати оксюморони, як у випадку *гарячий мороз*, що створюючи підсилює сприйняття пекучості шкіри від низької температури. Також для створення антонімічних пар може бути використана іронія, наприклад, *щасливе лихо*.

Використання індивідуально-авторської антонімії в сучасній поезії дозволяє поетам розширювати межі традиційного використання мовних засобів та створювати унікальні й вражаючі твори мистецтва. Завдяки грі слів, іронії, оксюморонам та іншим прийомам поети створюють багатозарові образи, підкреслюють протилежні значення слів та змушують читача замислитися над складністю та неоднозначністю світу.

Підсумовуючи, антонімія в поезії є одним із ключових аспектів творчого вираження індивідуальності та креативності поетів. Це не лише засіб для створення контрасту в тексті, а й спосіб вираження власних уявлень, емоцій та філософських

поглядів. Поет, застосовуючи індивідуально-авторські антоніми, намагається передати своє унікальне бачення світу та глибину власних почуттів.

Висновки до розділу 1

На перший погляд, антоніми здаються просто протилежними за значенням словами. Проте, насправді, вони розкривають значно глибший пласт мови та літератури. Вони відіграють важливу роль у лінгвістичному та літературознавчому аналізі, дозволяючи не тільки чітко визначити явища, а й краще розуміти суперечності буття та глибше осягнути сутність понять, які вони виражають. При аналізі текстів антоніми розкривають перед дослідниками мови та літератури широкі можливості для виявлення авторських інтенцій та з'ясування смислових відтінків. Вони допомагають виявити логічні зв'язки між поняттями та розглянути тексти у новому світлі, відкриваючи перед нами багат шарову структуру мови та її можливості.

Оскільки антоніми класифікують за різними видами та типами, ми можемо краще зрозуміти суть та ідею тексту, в якому письменники використовують протилежні за значенням слова. Різноманітні типи антонімів слугують невичерпним джерелом для письменників, адже вони виконують різні функції, дають можливість розкривати бажані теми та ідеї й створювати контрасти та образи.

У поезії антонім є важливим стилістичним засобом, який допомагає поетам створювати образи, підсилювати емоційне забарвлення текстів та передавати свої унікальні ідеї, через протиставлення та контрастність понять роблячи мову більш динамічною та багатогранною, насиченою. Їх різноманітність та глибина значень роблять антоніми невід'ємною частиною поетичного мистецтва, збагачуючи текст та розширюючи його інтерпретаційні можливості.

Розуміння антонімів важливо не лише для аналізу текстів, а й для поглибленого осмислення різноманітних аспектів культури та суспільства. Вони стають інструментом розкриття протиріччя в наших уявленнях і поглядах, допомагаючи нам бачити світ у його повноті й різноманітності.

Таким чином, антоніми – це не просто слова з протилежним значенням, а й цінний інструмент для дослідження мови та літератури, пізнання світу, відображення його суперечливості та динамічності. Усе навколо нас має свої протилежності, і антоніми допомагають нам розуміти цю різноманітність. Вони роблять мову більш багатогою і вишуканою, дозволяють поетам і письменникам точніше виражати свої думки і почуття.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ АНТОНІМІВ У ТВОРЧОСТІ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

2.1. Антоніми як засіб вираження авторських ідей у поезії Віслави Шимборської

Поезія Віслави Шимборської відзначається витонченим використанням мовних засобів, серед яких не останнє місце посідають антоніми. Вони не лише допомагають формувати віршований текст, а й стають потужним інструментом вираження авторського бачення світу. Творчість Шимборської сповнена контрастами, які ґрунтуються на майстерному використанні протилежних за значенням слів.

Завдяки антонімам поетеса створює образи, що переносять читача у світ протилежностей. Вона вміло використовує протиріччя понять та ідей, такі як *любов і ненависть, життя та смерть, світло і тьма*. Ці протиставлення не лише підкреслюють складність та неоднозначність людського існування, але й народжують яскраві візуальні образи, які надовго закарбовуються у пам'яті.

Крім того, антоніми стають ключем до розуміння внутрішнього світу ліричного героя. Завдяки їм Шимборська майстерно розкриває атмосферу душевних роздумів і внутрішніх суперечностей. Наприклад, у вірші «*Nic dwa razy*» вона використовує антоніми *podobny* і *różnić się* (схожий і відрізнятись), щоб підкреслити, що людський досвід життя унікальний для кожного і одна подія ніколи не повторюється двічі, адже кожна подія, кожне переживання неповторні.

Окрім цього, антоніми у творчості Шимборської часто виступають символами духовної боротьби та прагнення до гармонії. Вони допомагають поетці передати свої власні внутрішні протиріччя і змагання, створюючи складний та глибокий образ людини у пошуках свого місця у світі.

Гра контрастів, яку створює Шимборська за допомогою антонімів, допомагає їй встановити міцний зв'язок з читачем. Читач немов стає співучасником її роздумів, відчуває емоції, які переповнюють ліричного героя. Антоніми роблять вірші Шимборської близькими й зрозумілими для людей з різним життєвим досвідом, адже теми, які вона порушує, є вічними й актуальними для кожного. Її вірші змушують

читача замислитися над складними питаннями буття, відчутти красу й трагічність людського життя, зануритися у світ протилежностей, де народжуються істина й мудрість.

Варто зазначити, що Шимборська використовує антоніми не лише для вираження своїх ідей, але й для демонстрації майстерного володіння мовою. Вона вміло грає зі словами, створюючи несподівані й ефектні контрасти, які робить її вірші не лише змістовними, але й естетично приємними. Саме завдяки цьому літературному прийому поетеса досягає глибини та емоційності у своїх творах.

Отже, використання антонімів у поезії Віслави Шимборської є не лише літературною технікою, а й потужним засобом вираження авторських ідей, який допомагає читачеві краще розуміти глибину та складність людського духу. Вірші Шимборської, збагачені антонімами, демонструють її майстерність володіння словом. Вона грає з протиставленням, створюючи неповторні й ефектні образи, які роблять її вірші не лише змістовними, але й допомагають встановити міцний зв'язок з читачем.

2.2. Види антонімів у поезії Віслави Шимборської

Віслава Шимборська вдається до різноманітних типів антонімів, використовуючи їх як потужний інструмент для створення надзвичайно глибоких образів, розкриття філософських концепцій та максимального посилення емоційного впливу на читача. Їх можна класифікувати за декількома категоріями.

За семантичною ознакою антоніми, які використовує Шимборська у своїх віршах, можемо виділити власне антоніми: *miłość* і *nienawiść* (укр. любов і ненависть), *plus* і *minus* (укр. плюс і мінус), *zrodzić się* і *umrzeć* (укр. народитися і померти), *wszyscy*, *ktoś* та *nikt* (укр. всі, хтось і ніхто). Також помічаємо комплементарні антоніми: *ogień* і *woda* (укр. вогонь і вода). Дані антоніми є комплементарними, оскільки вони показують бінарну опозицію між двома поняттями, не маючи проміжних назв.

Окрім того бачимо застосування градаційних антонімів: *(byłeś) jesteś* і *miniesz* (укр. був, є, минеш), *(zrodzić się) żyć* і *umrzeć* (укр. народитися, жити, померти),

(*przedwcześnie*) *wcześniej i później* (укр. раніше, вчасно, пізніше), *wszystko, coś i niczego* (укр. все, щось, нічого). Вказані антоніми розміщуються на одній семантичній осі та показують спектр значень між двома протилежностями, тому вони є градаційними антонімами.

За функціональними особливостями у віршах авторки бачимо приклад загальнономовних антонімів: *zima* та *lato* (укр. зима та літо), *podobieństwo* і *różnica* (укр. подібність та різниця), *pytanie* та *odpowiedź* (укр. питання та відповідь). На відміну від контекстуальних антонімів, значення яких протилежне лише в певному реченні або виразі, загальнономовні антоніми зберігають своє протилежне значення завжди. Тому, називаючи один процес, явище чи предмет, в голові одразу з'являється інший, не залежно від контексту.

Приклад контекстуальних антонімів маємо у вірші «*Nic dwa razy*», де Шимборська протиставляє *biel* (білий) та *kolory* (кольори). Ці слова не є загальнономовними антонімами, адже на противагу кольорам зазвичай використовують *czarny* (чорний), а не *biel* (білий колір).

За структурою в творчості Шимборської помічаємо різнокореневі антоніми *obrabowywać* і *obdarowywać* (укр. грабувати і дарувати) та однокореневі – *zmienione* та *pozamieniane* (укр. змінений і перемінений). Різнокореневі антоніми створюють групу власне лексичних антонімів. Однокореневі антоніми утворені від одного кореня, але мають протилежне значення завдяки різним префіксам, і є лексико-граматичними антонімами.

Отже, антоніми в творчості Віслави Шимборської допомагають у створенні яскравих та емоційних образів, додаванні виразних контрастів та протиставляння процесів та явищ. Крім того, різні типи антонімів виконують безліч семантичних та структурних функцій у мові, що полегшує застосовувати їх для розкриття різноманітних тем. Шимборська у своїй творчості використовує власне антоніми, контекстуальні та комплементарні, градаційні, загальнономовні та контекстуальні, різнокореневі та однокореневі антоніми.

2.3. Функції антонімів у творчості поетеси

Поетеса вдало використовує антоніми для створення контрастів, які допомагають їй порівнювати почуття та розкривати різні теми. Цей майстерний прийом дозволяє їй глибше проникнути в сутність тем, які вона обговорює, і зробити їх більш привабливими та зрозумілими для читача.

Шимборська у своїх творах часто порушує питання минулості життя, подій та неминучості змін. Це процеси, які людина контролювати не може. Наприклад, у вірші «*Nic dwa razy*» (укр. «Нічого двічі») вона показує протилежність слів *zrodziliśmy się* та *pomrzemy* (народилися та помремо):

«... *zrodziliśmy się bez wprawy*
і *pomrzemy bez rutyny*...»

Використовуючи ці антоніми, авторка протиставляє події, підкреслюють унікальність життя та невідворотність смерті, оскільки народження та смерть – це дві неповторні явища, які трапляються лише раз у житті.

Непередбачуваність життя та роль випадковості розкриті у вірші «*Wszelki wypadek*...» (укр. «Будь-який випадок...»), в рядках:

«...*Ocalałeś, bo byłeś pierwszy.*
Ocalałeś, bo byłeś ostatni.
Bo sam. Bo ludzie. Bo w lewo. Bo w prawo.
Bo padał deszcz. Bo padał cień.
Bo panowała słoneczna pogoda...».

Контраст між словами: *pierwszy* і *ostatni* (перший і останній), *sam* і *ludzie* (сам і люди), *lewo* і *prawo* (ліво і право), *deszcz* та *słoneczna pogoda* (дощ та сонячна погода) – це антоніми, які показують протиріччя обставин, які призвели до порятунку, підкреслюючи, що наше життя може змінитися в одну мить через обставини, на які людство не здатне вплинути.

У вірші «*Atlantyda*» (укр. «Атлантида») Шимборська використовує протилежність дій, що підкреслюють контраст правдивості та неправдивості:

«...*Ktoś wołał coś.*
Niczego nikt...»

Протиставлення слів *ktoś* та *nikt* (укр. хтось та ніхто), *coś* і *niczego* (укр. щось і нічого) надають читачеві можливість піддати сумнівів, або глибше задуматися над справжнім змістом та природою подій в житті кожної людини. Антоніми створюють напругу, яка дозволяє ліричному голосу виразити складність пошуку правди у людських словах та думках.

Завдяки антонімам, поетесі вдається розкрити тему неминучості плину часу. Вона вдало застосовує антоніми, щоб показати контраст між минулим і теперішнім, та зміни, які відбулися, викликаючи у читачів почуття ностальгії. Саме так, у вірші «Jaskinia» («Печера») слова *cisza – bębenki* (укр. тиша – гомін) підкреслюють контраст між минулим, коли печера була сповнена життям, і сьогоднішнім, коли вона порожня та тиха.

«...Cisza – ale po głosach.
Nie z rodu cisz gnuśnych.
Cisza, co kiedyś swoje gardła miała,
piszczałki i bębenki...»

Контрастом у часі, який показують слова *dawno* та *wczoraj* (укр. давно та вчора) у вірші «Woda» (укр. «Вода») в рядках «...Było to dawno i było to wczoraj...», авторка показує, що все минуше, і нічого не триває вічно. В даному випадку антоніми додають відчуття ностальгії та емоційності опису води, роблячи вірш більш зворушливим.

У вірші "Pisane w hotelu" ("Написане в готелі") Віслава Шимборська використовує антоніми для створення контрастів, підкреслення суперечностей та посилення емоційного впливу на читача.

«...Tak ocalało Kioto
od Hiroszimy stanowczo piękniejsze.
Ale to dawne dzieje.
Nie mogę wiecznie myśleć tylko o tym
ani pytać bez przerwy
co będzie, co będzie...»

У цих рядках вірша, Шимборська протиставляє різну долю міст Кіото та Хіросіми, останнє, оскільки не таке гарне було як Кіото, стало жертвою ядерного

бомбардування, хоча спершу було обрано Кіото. Також авторка підкреслює контраст між мирним сьогоднішнім та трагічним минулим.

Антоніми *dawne i co będzie* (укр. давно і що буде) описують внутрішні суперечності ліричного героя, підкреслюють незворотність минулого та невизначеність майбутнього та нав'язливість думок.

У вірші «Buffo» (укр. «Буффон») антоніми, вжиті Віславою Шимборською підкреслюють контраст процесів:

«...Spektatorzy rójdą spać,
ubawiwszy się do łez...»

В цих рядках слова *śmiech* та *łzy* (сміх та сльози) – це дві сторони однієї медалі, два прояви людських емоцій, які тісно переплетені між собою. Також вони показують, що життя сповнене як радості, так й печалі, і різні люди можуть проживати протилежні емоції одночасно.

Поетеса у вірші «Złote gody» («Золоте весілля») використовує антоніми *błyskawice* і *powietrze przezroczyste* (укр. блискавки та прозоре, чисте повітря) щоб підкреслити зміни у стосунках, які відбувалися з подружжям протягом тривалого часу:

«...Objęci, przywłaszczali się i wywłaszczali tak długo,
aż w ramionach zostało powietrze
przezroczyste po odlocie błyskawic...»

Цей контраст робить вірш більш глибоким і багатограним. Антоніми показують складність та суперечливість людських стосунків та емоцій, допомагають читачеві краще зрозуміти героїв. Цей контраст робить вірш більш глибоким і багатограним. Антоніми показують складність та суперечливість людських стосунків та емоцій, допомагають читачеві краще зрозуміти героїв, які спершу були дуже різними, а з плином літ так «притерлися» один до одного, що різниці стали непомітними.. Протилежні за значенням слова також дають можливість задуматися над вічними темами кохання та ненависті та почуттями людей навколо нас.

У вірш «Ruch» («Рух») поетеса, завдяки протилежним діям розкриває тему емоцій:

«Ty tu płaczesz, a tam tańczą...»

Антоніми *placzesz* і *tańczą* (укр. плачеш і танцюють) підкреслюють контраст між емоційним станом ліричного героя, який плаче, і безтурботним танцем, який відбувається десь далеко. Також показують, що людські емоції можуть бути суперечливими, і в той час, коли одні люди сумують, інші радіють. Подані антоніми додають віршу глибини та емоційності, роблячи його більш зворушливим.

Таким чином Віслава Шимборська, використовуючи антоніми, розкриває питання сили людських емоцій та контрастність досвіду, завдяки чому, читачі мають змогу замислитися над глибиною почуттів, переданих простими словами. Антоніми є потужним засобом створення образів. Віслава Шимборська майстерно використовує антоніми для створення яскравих, оригінальних образів, які допомагають читачеві зрозуміти глибину та багатогранність її думки.

Висновки до розділу 2

У творчості Віслави Шимборської антоніми відіграють виняткову роль, стаючи потужним інструментом для передачі її глибоких думок та змушуючи читачів задуматися над сутністю життя, смерті та концепціями світу. Різноманітні типи антонімів, які використовує поетеса, створюють унікальні та надзвичайно точні образи. Контрасти, передані за допомогою антонімів, не лише привертають увагу до різних аспектів тем, а й підкреслюють їхню розбіжність, посилюють емоційний вплив та розкривають філософські ідеї.

Шимборська вміло застосовує протилежність слів у своїй творчості. Контрастні пари слів стають основою для створення динамічних та емоційних образів. Шимборська використовує антоніми, щоб протиставити світло і темряву, життя і смерть, радість і смуток, любов і ненависть. Ці протиставлення у творах поетеси допомагають читачеві глибше відчувати та осмислити складність та суперечливість буття. Поетеса застосовує протилежні за значенням слова, щоб розкрити екзистенційні питання та підкреслити незворотність процесів та явищ в природі. Використання антонімів дає Шимборській можливість поглянути на звичні речі під новим кутом, кинути виклик стереотипам та запропонувати свіжу перспективу. Її

вірші зрозумілі та близькі людям різного віку, національності та соціального статусу. У них кожен може знайти щось для себе, адже теми, які порушує Шимборська, є вічними й актуальними для всіх людей. Застосування антонімів також свідчить про гостре відчуття мови Віславою Шимборською. Вона вміло грає з нюансами значень, використовує багатозначність слів, створює парадокси та каламбури. Це робить її поезію не лише глибокою та філософською, але й витонченою та інтелектуальною. Поетеса також створює нові протиставлення та концепти, що робить її твори унікальними.

Шимборська вміло використовує антоніми для створення символічних ситуацій та психологічних портретів, які зачіпають найглибші аспекти людської природи. Вони створюють особливу атмосферу, наповнену мудрістю та емоціями.

Таким чином, антонімія відіграє ключову роль у творчості Віслави Шимборської. Антоніми стають потужним інструментом для філософського осмислення світу, допомагають розкрити складність та багатогранність людського існування. Майстерне володіння антонімами робить поезію Шимборської унікальною та незабутньою, збагачуючи польську літературу та світову поетичну скарбницю.

ВИСНОВКИ

Дослідження антонімів має важливе значення з багатьох перспектив. Вони є важливим елементом лексикології та семантики, що допомагає у формуванні словникового запасу та розумінні відтінків значень слів. Антоніми є джерелом виразності мови, надаючи поняттям глибини та багатогранності. Вивчення антонімів – це ключ до розуміння глибинних задумів письменників, їхніх філософських роздумів, емоційних переживань. Дослідження антонімів у художніх творах дає змогу глибше аналізувати тексти, розкривати авторські прийоми та техніки.

Велика кількість дослідників по-різному класифікували слова, протилежні за значенням. У нашій роботі ми представили класифікацію антонімів за семантичною ознакою, функціональними особливостями та структурою. Також, було наведено приклади, де антоніми виконують різні синтаксичні функції в реченні. Це дало змогу побачити сутність та функції антонімії, що потім допомагало у дослідженні антонімів в творчості Віслави Шимборської.

Антоніми не лише протилежні за значенням слова, а й інструмент для пізнання світу. Вони допомагають чітко окреслити поняття, підкреслити контрасти та глибше зрозуміти суперечності буття. Антоніми стають ключем до розуміння різноманітних сторін нашого існування, відображаючи весь спектр людського досвіду, суперечності та контрасти в мисленні та емоціях. Тому, дослідження протилежних за значенням слів також допомагає нам краще зрозуміти способи, якими ми утворюємо концепти та розуміємо світ навколо нас через призму бінарності та контрастів. Антоніми також можуть бути використані для вивчення психологічних аспектів сприйняття та реакцій на протилежності.

При згадуванні слова *антоніми*, в голові зазвичай з'являється визначення зі шкільних підручників української мови: «слова, протилежні за значенням». Але, на прикладі творчості Віслави Шимборської, ми побачили, що у антонімів є багато функцій і можливостей їй застосування. Вона використовує антоніми як засіб для вираження внутрішніх конфліктів, емоційних переживань та пошуку істини. Кожна контрастна пара слів у її поезії стає вікном у внутрішній світ поетеси, дозволяючи нам побачити різні аспекти її творчого бачення та філософських роздумів.

Вивчення антонімів у поезії Віслави дозволяє краще зрозуміти її світогляд, думки та ідеї, висвітлені у написаних нею творах. Антоніми в творчості Віслави Шимборської виконують не лише лінгвістичну функцію, а й стають ключем до розуміння її глибоких думок та почуттів.

Таким чином, дослідження антонімів в лінгвістиці та літературознавстві є важливим напрямком, що допомагає не лише розширити знання про мову та літературу, а й краще зрозуміти людський досвід та його вираження через слово. Антоніми в поезії Віслави Шимборської відкривають перед нами нові можливості для розуміння та інтерпретації її творчого спадку, роблячи її поезію ще більш емоційно зрозумілою, глибокою та проникливою.

АНОТАЦІЯ

Celem niniejszej pracy jest analiza funkcji antonimów w twórczości Wisławy Szymborskiej. Praca opiera się na materiałach teoretycznych z zakresu językoznawstwa, w tym lingwistyki tekstu i semantyki i przeprowadza analizę tekstów poetyckich Szymborskiej, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania w nich antonimów.

Określono różne funkcje antonimów w poezji Szymborskiej. Poetka wykorzystuje antonimy do stworzenia kontrastów. Te środki leksykalne pomagają Szymborskiej tworzyć przeciwstawienia, które podkreślają złożoność ludzkiego doświadczenia. Na przykład, w wierszu «Nic dwa razy» autorka przeciwstawia coś z nic, podobny i różnić się, by ukazać, jak wszystko współlistnieje w życiu.

Antonimy pozwalają Szymborskiej wyrazić paradoksy życia, które zmuszają czytelników do zastanowienia się nad złożonością świata. Na przykład, w wierszu «Buffo» zestawia mądrość z głupotą, dobro ze złem, by ukazać paradoksalną naturę ludzkiej egzystencji. Antonimy pomagają Szymborskiej dodać wieloznaczności do swoich wierszy, co pozwala na różne interpretacje. Na przykład, w wierszu «Wszelki wypadek...» poetka przeciwstawia słowa sam i ludzie, lewo i prawo, deszcz i słoneczna pogoda, aby pokazać, jak nasze wybory określają nasze życie.

Antonimy mogą być używane przez Szymborską do podkreślenia jej osobistego stanowiska wobec danego tematu. Na przykład, w wierszu «Złote gody» są zetknięte miłość z bezmiłością, radość z smutkiem, by podkreślić subiektywny wgląd autorki na związek miłosny.

Antonimy używane przez Szymborską do kreowania rytmu i specjalnego brzmienia. W wierszu «Woda» kontrastuje cisza z szumem, spokój z burzą, co stwarza dynamiczny obraz natury i ludzkiego życia.

Wnioski: Praca pokazuje, że antonimy odgrywają ważną rolę w twórczości Wisławy Szymborskiej. Poetka wykorzystuje te środki leksykalne w rozmaitych funkcjach, aby wzbogacić swoje wiersze i nadać im głębszego sensu.

Słowa kluczowe: antonimia, antonimy, funkcje antonimów, rodzaje antonimów, poezja, Wisława Szymborska.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобух Н. М. (2007) *Антоніми в українській поетичній мові: монографія*. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 312 с.
2. Бодик О. П., Рудакова Т. М. (2011) *Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб.* – К.: Центр учбової літератури, 416 с.
3. Грищенко А. П. (1997) *Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько і ін.* – К.: Вища шк., с. 253.
4. Моклиця А. В. (2018) *Лексикологія сучасної польської мови: Навчально-методичні матеріали до курсу.* – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, Видання друге.
5. Мороз Т. О. (2023) *Дисертація польські паремії з антонімічними компонентами (семантичний та структурно-граматичний аспекти)* УДК 811.162.1'373.7, 263 с.
6. *Сучасна українська літературна мова : навч. комплекс : посіб. Для студ. філол. спеціальностей / за заг. ред. проф. В. Д. Ужченка.* – 2-ге вид., випр. і доп. (2009) – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 299 с.
7. *Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін.* (2010) – К.: Знання, 270с.
8. *Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А. П. Грищенка.* – 3-тє вид., допов. (2002) – К.: Вища школа, 439 с.
9. Тараненко О. О. *Антоніми* // Велика українська енциклопедія (2021). URL: <https://vue.gov.ua/Антоніми>.
10. *Українська та польська мови: контрастивне дослідження / Język ukraiński i polski: studium kontrastywne /* Ірина Кононенко. (2012) – Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 804 с.
11. Ющук І. П. (2000) *Вступ до мовознавства : Навчальний посібник / І. П. Ющук.* – Київ : Рута, 126 с.
12. *Słownik antonimów języka polskiego* pod red. A. Wilkoń i H. Zaworska
13. *Słownik frazeologiczny synonimów i antonimów języka polskiego* pod red. E. Krasnowolskiej-Żyłkiewicz

14. URL: <https://arlindo-correia.com/100901.html>
15. URL: <https://polska-poezja.pl/lista-wierszy/255-czeslaw-milosz-piosenka-o-koncu-swiata>